

ІВАН ЖИВИЙ, НЕВІДОМИЙ

ПРИСВЯТА

(Замість пролога)

Він був сином коваля і став володарем у царстві духа.

Він уважав себе «мужиком» і став велетнем у царстві людської культури.

Він називав себе тільки «пекарем, що пече хліб для щоденного вжитку» — «разовий, не панський хліб», скроплений сльозами, потом і кров'ю, — а пишними плодами своєї титанічної праці живив дух цілої нації.

Він був певен, що з його «творів дуже мало перейде до пам'яті будущих поколінь», а залишив нащадкам цілу духову скарбницю, повну перлин мудрости і краси, у якій чимало справжніх архітворів-«ізмарагдів».

Він казав про себе з властивою, а не показною скромністю: «Я не геній, я звичайний чоловік» і стверджував, що лише «для геніїв грядущих поле дикее орав», а всупереч обставинам виріс на універсального генія вселенського мірила. І зоране його плугом поле — це безмежна нива, що заколосилася квітчастим злаком.

Він уважав себе дилетантом у науці, популяризатором, а не справжнім ученим, а тим часом заклав підвалини багатьох галузей української гуманітаристики, залишивши нащадкам фундаментальні праці неперебутньої вартости.

Він називав себе тільки «мініатюристом» і «мікроскопістом» у літературній творчості, а тим часом створив величний епос своєї доби — грандіозний художній універсум із масштабним часопростором, населений тисячами живих постатей, повний пишних, многобарвних крайобразів, глибоких ідей і переживань, напоєний кров'ю його серця.

Він народився у галицькій «Ботокудії», дикім краю азбучних війн та новоєрівського угодовства, Плосколюбів та Безумовичів, Люнатиків та докторів Бессервіссерів, аби вирости серед них на справжнього європейця і випровадити свій темний люд на ясну путь просвіти і вселюдського поступу.

Він рано осиротів, ще дитиною втративши батька й матір, а виріс на Батька й Учителя цілої нації.

Він не був допущений до викладання в рідному університеті, який тепер із гордістю носить його ім'я, а сам став високим університетом та цілою академією наук для своєї пошматованої чужими імперіями, погвалтованої та знекровленої Батьківщини.

Десять літ він томився «в наймах у сусідів», аби тяжкою працею заробити на прожиток собі і своїм дітям, здобуваючи натомість хіба що

несправедливі звинувачення у відступництві од власних «землячків»-«патріотів» і гіркі кпини й закиди од тих-таки невдячних «сусідів», а тим часом для освідомлення та духового визволення власного народу та його самоствердження «у народів вольних колі» зробив багато більше, ніж будь-хто з його сучасників і мало хто — з наступників.

Доля подарувала йому понадлюдську міру таланту, та в заплату за цей щедрий дар прирекла: «Будь русином і хлопським сином» — і поклала на його хлопські плечі важке ярмо національного обов'язку — «собачого обов'язку», за його власним жорстко одвертим визначенням. «Я можу здригатися, можу тихо проклинати долю, що поклала мені на плечі це ярмо, але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням», — так формулював він своє пекуче кредо.

Доля не пошкодувала йому понадсильних випробувань і страждань, відтак найкращі твори його — то «правдиві Schmerzenskinder» (діти страждання), декотрі з яких так і zostалися «невродженими дітьми» — «невиспіваними співами», зачиненими на дні його зболеного серця.

Він обстоював право на щастя мільйонів знедолених, — а сам зізнався, що так і не був щасливий в особистому житті.

Своїм культуротворчим трудом він будував «золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями», — а часто-густо не міг знайти порозуміння, співчуття й підтримки у колі найближчих і найрідніших людей.

Він жадібно прагнув «обняти цілий круг людських інтересів», аби «не лишитися чужим у жаднім такім питанні, що складається на зміст людського життя», а отже, «бути чоловіком» — «не поетом, не вченим, не публіцистом, а поперед усього чоловіком» — і став-таки цілим чоловіком, універсалістом формату ренесансних титанів, пророком і проводирем — українським Леонардо та українським Мойсеєм.

А проте його «м'якеє серце» повсякчас гриз черв сумніву, спопеляла змія зневіри-резигнації, спокушав душу лукавими словесами «темний демон пустині» Азазель, аби розчахнути її навіл. І дух його виснажувався й водночас гартувався в ненастанному поєдинку із привидам-«двійником» — фальшивим Мироном-зрадником.

Він самохіть упустив у власне серце грижу-гадюку пекучого болю і важкої думи-муки «над людським горем, людською журбою», щоб зрештою в хвилину зневіри зронити гірке зізнання: «А серце в мене вижерла гадюка...» А потім ізнов віднайти в собі силу піднятись і випростатись. І рушити далі — туди, «де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали», «де горить віковична ідей оріфлама».

На порозі вічності, відчуваючи вже морозний подих смерти поза плечима, знесилений понадлюдською працею, виснажений тяжкою невиліковною недугою, одержимий і переслідуваний голосами ворожих духів, відчайсно самотній, — він прагнув зберегти «тверезість та ясність ума» і дякував Богові — «не молитвами, а своїми трудами» — замість проклинати його за власні страждання.

Він простував собі та своєму народові «в духові шлях» — «у безвість віків», щоб упасти на цьому шляху безіменним каменярем, так і не сягнувши землі обітованої.

А проте і по смерті промовлятиме він «до всіх народів і до всіх віків», ім'я ж його золотими літерами вкарбоване в книги буття ук-